

E-Kaynak Lisanslarının Analizi ve Anlaşmaların Müzakere Edilme Süreci* *Analysis of E-Resource Licenses and Negotiation Process of Agreements*

Damla YILMAZ**, Sacit ARSLANTEKİN***

Öz

Amaç: E-kaynak sağlama, geleneksel sağlama modellerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların başında bağlayıcı ve yasal belgeler olan lisans anlaşmaları gelmektedir. E-kaynakların kullanımıyla ilgili koşulları içeren lisans maddelerine dikkat edilmeli ve lisans alanın haklarının korunduğu anlaşmalar müzakere edilmelidir. Bu çalışmada lisansların incelenmesinde temel alınacak ve standart bir dilin kullanılmasıyla kütüphanecilere yol gösterecek rehber ilkelerin oluşturulması amaçlanmıştır.

Yöntem: Konsorsiyumda bulunan ve en fazla üyeye sahip olan dergi türündeki e-kaynaklar dernek, üniversite ve ticari yayıncı türünde ayrılmıştır. Lisanslar, erişimi bulunan kurumlar ile firmalardan gerekli izinler alınarak temin edilmiş ve ANKOS Ulusal Site Lisansı İlkeleri (TRNLS) ile LIBLICENSE Model Lisans önerilerine göre değerlendirilmiştir.

Bulgular: ANKOS TRNLS ilkelerinin %46'sı, LIBLICENSE Model Lisans önerilerinin ise %48'i Türkiye'deki nihai lisanslara yansıtılmıştır. Sonuçlara göre yayıncılar bazı konularda olumlu bir görüş bildirmemiş ya da sessiz kalmışlardır. Bunun yanında bilimsel paylaşım, metin ve veri madenciliği, yazar hakları, açık erişim gibi kurumları, kullanıcıları ve yazarları destekleyecek maddelerin yerine daha temel nitelikteki anlaşma maddelerinin kurumsallaştığı görülmüştür. Önerilerin ve ilkelerin yarısından azının lisanslarda yer almasında konsorsiyumun müzakere süreçlerine yaklaşımının, yayıncıların izlediği politikaların ve hukuki prosedürlerdeki zorlukların etkili olduğu düşünülmüştür. Ayrıca model lisanslardan yararlanılarak oluşturulan ANKOS TRNLS ilkelerinin kapsayıcı ve yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu ilkelerin geliştirilmesi ve günümüz koşullarına uygun olarak daha anlaşılır bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç: İncelenen anlaşmalar dünyada standartlaşmış ve birçok profesyonelin göz ardı edemeyeceği lisans dillerine bütünüyle uymamaktadır. Nihai lisanslara yansıyan oranlar daha temel nitelikteki anlaşma maddeleridir. Bu bağlamda daha kapsayıcı ve anlaşılır ulusal lisans ilkeleri oluşturulmalı ve kurumsallaştırılmalıdır. Yasal tavsiye olmadan bu çalışmayla oluşturulan rehber ulusal ilkelerin tüm paydaşlara yol göstereceği düşünülmektedir. Ancak ilkelerin anlaşmalarda daha fazla yer alması konusunda müzakerelerde sıkı pazarlıklar yürütülmeli ve ilkeler yasalarla desteklenmelidir.

Özgünlük: Türkiye'ye sunulan lisans anlaşmaları tüm maddeler açısından incelenmiş, anlaşılır ve kapsayıcı lisans ilkeleri bu çalışmayla oluşturulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Lisans anlaşmaları; e-kaynaklar; model lisanslar.

* Bu makale, Damla Yılmaz'ın "Elektronik kaynakların lisanslamasında rehber ulusal ilkelerin geliştirilmesi" yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

** Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye. E-posta: damlamiyilmaz06@gmail.com

Hacettepe University, Ankara, Türkiye. E-mail: damlamiyilmaz06@gmail.com

*** Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye. E-posta: arslantekin@ankara.edu.tr

Ankara University, Ankara, Türkiye. E-mail: arslantekin@ankara.edu.tr

Abstract

Purpose: *E-resource providing differs from traditional providing models. The most important of these differences are license agreements, which are binding legal documents. License clauses containing conditions regarding the use of e-resources should be taken into consideration, and agreements that protect the licensee's rights should be negotiated. This study aims to create guiding principles that will be used as a basis for examining licenses and will guide librarians by using a standard language.*

Method: *E-journal licenses, which are in the consortium and have the most members, have been divided into association, university, and commercial publisher types. Licenses have been obtained by securing necessary permissions from institutions and companies and evaluated based on ANKOS National Site License Principles (TRNLS) and LIBLICENSE Model License recommendations.*

Findings: *46% of the ANKOS TRNLS principles and 48% of the LIBLICENSE Model License recommendations have been reflected in the final licenses in Turkey. According to the results, publishers have not expressed a favorable opinion or remained silent on some issues. Moreover, it has been observed that more basic agreement clauses have been institutionalized instead of clauses supporting institutions, users, and authors, such as scholarly sharing, text and data mining, author rights, and open access. It has been thought that the consortium's approach to the negotiation processes, the policies followed by the publishers, and the difficulties in legal procedures have been effective in this regard. In addition, it has been concluded that the ANKOS TRNLS principles created using model licenses are not comprehensive and sufficient. These principles need to be developed and rearranged more understandably under today's conditions.*

Implications: *The agreements examined do not fully comply with the license languages that are standardized worldwide, which many professionals cannot ignore. The rates reflected in the final licenses are more basic agreement clauses. More comprehensive and understandable national licensing principles should be established and institutionalized in this context. It is thought that the national principles created by this study, without legal advice, will guide all stakeholders. However, to include the principles more in the agreements, the issue should be emphasized in the negotiations, and the principles should be supported by law.*

Originality: *Licensing agreements in Turkey have been examined in terms of all clauses, and understandable and comprehensive licensing principles have been created through this study.*

Keywords: *License agreement;, e-resources; model licenses.*

Giriş

Bilimsel yayıncılığın elektronik ortama geçmesiyle kütüphanelerin koleksiyon sağlama hizmetlerinde gelişmeler olmuş ve elektronik kaynaklara daha fazla yer verilmiştir. Ancak e-kaynaklar geleneksel yöntemlerle sağlanan basılı kaynaklara göre farklı ve zorlu iş süreçlerini kapsamaktadır. Zorlu iş süreçleri arasında e-kaynak erişiminin sağlandığı lisans anlaşmalarını saymak mümkündür.

Bu çalışma kapsamında yasal belge olarak tanımlanan lisans anlaşmaları yayıncı türü dikkate alınarak analiz edilmiştir. E-kaynakların nasıl ve ne şekilde kullanılması gerektiğini gösteren lisans maddelerinin standart ilkelere ve model lisans dillerine uygunluğu araştırılmıştır. Eğitim, öğretim ve bilimsel faaliyetleri destekleyen, kullanıcı haklarını koruyan, hak ve sorumlulukların taraflar arasında paylaşıldığı anlaşmaların yapılabilmesi için rehber ulusal ilkeler geliştirilmiştir. Oluşturulan rehber ilkelerle, e-kaynakların mülkiyetini almadan erişim ve kullanım hakkına sahip olan kütüphanelerin beklentileri yayıncılarla paylaşılmıştır.

Lisans Anlaşmaları

E-kaynakların kullanımı kütüphanelerin imzaladığı lisans anlaşmalarıyla gerçekleşmektedir. İçerik sağlayıcılar/firmalar elektronik ortamdaki bilginin kontrolsüz dağıtımına engel olmak amacıyla lisans anlaşmalarını üretmişlerdir (Zhu, 2016, s. 69). Lisans anlaşmaları, tarafların yazıyla karara bağladıkları, karşılıklı hak ve yükümlülükleri belirledikleri e-kaynak kullanımına sınırlı bir süre izin verilen bağlayıcı yasal dokümanlardır (Singh ve Mukherjee, 2018 s. 214). Lisanslar dernek/ticari, tek kullanıcı/konsorsiyum (Meera ve Anuradha, 2005, s. 5) ya da izin verilen kullanımlara göre (Sonde ve Nikose, 2018, s. 80) farklı kategorilere ayrılabilir. Bununla beraber abonelik, satın alma, kiralama gibi e-kaynak sağlama modellerine göre de çeşitlendirilebilir. Ancak içeriğin ön planda tutulduğu yayıncı türüne göre düzenlenen anlaşmalarda bazı hak ve yükümlülükler konusunda kısıtlamalarla karşılaşılması mümkündür.

Lisans anlaşmalarında e-içeriğin kullanım haklarını etkileyen yetkili kullanıcı, yetkili kullanım, adil kullanım, bilimsel paylaşım, sürekli erişim, kullanıcı ve veri gizliliği, ihlal ve fesih şartları, garanti ve tazminatlar, sorumluluklar, geçerli yasa ve yargı yeri gibi birçok madde yer almaktadır (Lamoureux, Chamberlain ve Bethel, 2010, s. 26). Bu maddeler kütüphane ile yayıncı arasındaki ilişkilere temel oluşturması bakımından önemlidir. Lisanslardaki bütün maddeleri anlamak ve süreci yönetmek bu alanda yaşanan sorunların önemini de gözler önüne sermiştir. Lisans anlaşmalarında yaşanan sorunlar sürecin yönetimiyle ve lisans maddeleriyle ilgili olmak üzere iki başlıkta ele alınabilir (Miller, 2007).

Bir lisans anlaşmasının incelenmesinden imzalanması ve geçerli olmasına kadar olan süreçte birçok aşama bulunmaktadır. Örneğin lisansın incelenmesi, düzeltilmesi gereken alanlar için müzakerelerin yapılması, değişiklik talebiyle gönderilen nüshaların değerlendirilmesi, imza süreçlerinin takip edilmesi, lisansların dosyalanması, lisans maddelerine uymak için geçerli koşulların sağlanması gibi zaman ve emek isteyen birçok iş akışı bulunmaktadır. Lisans anlaşmalarının koşulları arasında ise kütüphanelerin uymakla yükümlü olduğu erişimi ve kullanımı etkileyen maddeler bulunmaktadır. Yasalara uygun olmayan anlaşma maddeleri, kullanımda olağan dışı kısıtlamalar, erişimde sürekliliğin sağlanamaması (Shipe, 2005, s. 33) vb. konularda yayıncıların kendi haklarını koruyan maddelere lisanslarda yer vermesi ya da sessiz kalmaları kütüphanelerin zorlandığı lisans koşullarını oluşturmaktadır. Bu sorunların temelinde lisans anlaşmalarının yayıncılar tarafından hazırlanması düşünülebilir.

Çünkü karşılıklı müzakere edilmesi ve üzerinde anlaşılması gereken lisans anlaşmalarının yerini, yayıncıların iş ve hukuki süreçlerine uygun ve yine yayıncılar tarafından hazırlanan lisans anlaşmaları almaktadır. Böylelikle yasaları stratejik olarak kullanabilen yayıncılar, anlaşmalar ilk taslak aşamasındayken kendi lehine oluşabilecek maddeleri lisanslara eklemektedir. Lisanslarda daha çok yayıncıları koruyan maddelerin bulunmasının yanı sıra kullanılan dilin yasal jargon ve hukuki terimleri içermesi, bu konuda eğitilmiş ve tecrübeli personel sayısının az olması gibi sebepler kütüphanecilerin yaşadığı zorluk derecesini artırmıştır (Alford, 2002, s. 622).

Bilmeden ya da incelemiden imzalanan lisans anlaşmalarının kurumu bağlayıcı bazı olumsuz sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır. Örneğin, erişimin sonlandırılmasına, tazminat şeklinde ödenmesi gereken kurumu zorlayıcı ek maliyetlere, denetimlere bununla birlikte saygınlığın yitirilmesine neden olabilecek davalarla karşılaşılması gibi durumlar olasıdır (Halaychik ve Reagan, 2018, s. 2). Bu bağlamda anlaşmaların önemi göz ardı edilmemeli, hüküm ve koşulları incelenmelidir. Geçerli olan yasalar dikkate alınarak kurumun koleksiyon geliştirme politikalarına uygun lisanslar imzalanmalıdır. E-kaynak erişimini engellemeden kullanıcıya daha iyi hizmet sunulmasını amaçlayan lisans anlaşmalarında hak ve yükümlülükler konusunda taraflar arasında bir denge kurulmalıdır.

Literatür Değerlendirmesi

Lisans anlaşmalarıyla ilgili literatürde çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları lisans anlaşmalarının önemi ve yaşanan sorunların üzerinde durmakta, bazıları ise anlaşma maddelerini inceleyerek kütüphanecilere önerilerde bulunmaktadır. Örneğin, lisanslama sürecine genel bir bakış sağlayan, anlaşmalarda sorunlu alanları açıklayan, anlaşma şartlarına ilişkin boşlukları tartışan, e-kaynakları etkili kullanabilmek için lisans koşullarını inceleyen ya da lisans anlaşmalarındaki önemli kılavuz ilkelerini tanımlayan çeşitli araştırmalara bu kapsamda ulaşılmıştır (Buchanan, 1997; Davis, 1997; Duranceau, 1997; Davis ve Reilly, 1998; Case, 2005; Benny, 2015; Fahey ve diğerleri, 2016; Lai, 2021; Singh ve Pai, 2021). Bununla beraber veri ve kullanıcı gizliliği kriterlerindeki endişelerin farkında olan, kütüphaneler arası ödünç vermenin telif hakkı ve lisans anlaşmalarıyla olan ilişkisini inceleyen, lisans anlaşmalarının kütüphanelerde verilen hizmetleri nasıl etkilediğini gösteren çalışmalara da literatürde yer verilmiştir (Wiley, 2004; Tiessen, 2012; LDH Consulting Services, 2021; Emery, 2022).

Lisans anlaşmalarının maddelerini inceleyerek model lisans önerileriyle karşılaştıran, kimi zaman yayıncı türüne göre farklılıkları açıklayan, kimi zaman yayıncılar arasında lisans maddelerinin kurumsallaşma düzeyini ortaya koyan, temel anlaşma maddeleri dışında kalan lisans koşullarında bazı eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar da literatürde yer almıştır (Meera ve Anuradha, 2005; Eschenfelder ve diğerleri, 2013; Rubel ve Zhang, 2015; Singh ve Mukherjee, 2018; Fernández-Molina ve diğerleri, 2021).

Türkiye’de ise lisans maddelerini doğrudan inceleyen araştırmalar az sayıda olsa da lisans anlaşmalarını konu edinen, anlaşmaların önemini vurgulayan, daha işlevsel lisansların oluşturulmasını amaçlayan, bilgi profesyonellerine yol gösterici nitelikte bilgiler veren, kütüphane konsorsiyumlarının etkilerini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Toplu, 2009; Taşkın, 2014; Polat, 2017; Güneş, 2021; Kalemci ve Gökkurt Demirtel, 2023; Özgüven Ceylan ve Eroğlu, 2023).

Literatürdeki tüm bu örnek çalışmalar, e-kaynak edinmedeki zorlukları da göz önünde bulundurarak iş süreçlerini kolaylaştırmak, hak ve yükümlülüklerin dengeli bir şekilde taraflar arasında paylaşılmasını sağlamak ve kütüphanecilerin bu alandaki deneyimlerine katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmuştur.

Yöntem

Dernek, üniversite ve ticari olarak sınıflandırabileceğimiz yayıncıların sunduğu lisans anlaşmaları birbirinden farklı prosedürleri ve işleyişleri içerebilir. Her bir yayıncının sunduğu lisanslarda belirtilen kısıtlama ve hakların kimi zaman tutarsız kimi zamanda belirsiz olması temel alınacak ortak bir lisans dilinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. E-kaynakların lisanslanmasında temel alınacak bazı ilkeler ve önerilerden yararlanılabilir. Böylelikle belirli ilke ve önerilerin ışığında yayıncılar tarafından gönderilen lisansların değerlendirilmesi mümkündür. Ancak her bir ülkenin e-kaynak sağlamada yasa, yönetmelik ve politikalarının birbirinden farklı olması ilke ve önerilerin ülke genelinde özelleştirilmesini ve daha kapsamlı hale getirilmesini gerektirmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'ye sunulan lisans anlaşmalarının yayıncı türü dikkate alınarak ANKOS tarafından geliştirilen Türk Ulusal Site Lisansı İlkelerine (TRNLS) ve LIBLICENSE Model Lisansı önerilerine uygunluğu değerlendirilmiştir. Yayıncı lisanslarındaki her bir başlığın ilkelere ve model lisans maddelerine benzerlik sağlayıp sağlamadığına bakılmak üzere bir karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda Türkiye'de bulunan akademik kütüphanelere ve onların paydaşı durumunda olan yayıncılara rehberlik edecek ulusal ilkeler geliştirilmiştir. Lisans anlaşmaları rehberinden yararlanılarak müzakere süreçlerinin daha iyi anlaşılması, kurum ya da ülke yararına yürütülen lisans anlaşmalarının bir standarda dayandırılması ve ortak bir dil oluşturulması amacı güdülmüştür. Teknolojik gelişmelerin e-kaynak kullanımını etkilediği ve e-kaynak kullanımının lisans anlaşmalarına göre şekillendiği bilgi ortamında daha iyi müzakere şartlarının oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Çalışma kapsamındaki araştırma soruları şu şekilde açıklanabilir:

Araştırma Soruları

1. "E-kaynakların lisans anlaşmaları LIBLICENSE Model Lisansı önerilerine ve ANKOS TRNLS İlkelerine uygun mudur?"
2. "ANKOS TRNLS İlkeleri lisans anlaşmalarındaki tüm maddeler için kapsayıcı ve yeterli bir içeriğe sahip midir?"
3. "ANKOS TRNLS İlkelerinin ve LIBLICENSE Model Lisansı önerilerinin nihai lisanslarda en fazla kurumsallaşma gösteren maddeleri hangileridir?"
4. "ANKOS TRNLS İlkelerinin ve LIBLICENSE Model Lisansı önerilerinin nihai lisanslarda hiç kurumsallaşma göstermeyen maddeleri var mıdır?"
5. "Kütüphaneler ve yayıncılar arasında imzalanan lisans anlaşmalarında daha iyi müzakere şartlarının oluşması için belirlenecek ilkeler var mıdır?"

Kurumsal olarak yapılan anlaşmalarda her bir kütüphanenin lisanslar üzerinde farklı değişiklikler talep etmesi söz konusu olabilir. Ancak ANKOS'ta yer alan e-kaynakların lisans anlaşmaları konsorsiyum bünyesinde değerlendirilerek müzakere edildiği için kütüphaneler lisans maddeleri üzerinde önemli değişiklik yapmamaktadır. Dolayısıyla tek bir lisans tüm kurumlara sunulmaktadır.

Araştırma sonuçlarını genelleyebilmek için kurumların lisanslar üzerinde değişiklik yapmadığı konsorsiyum lisansları ele alınmıştır. Ayrıca yayıncıların kendi sayfalarında paylaştıkları standart lisanslar yerine kurum/konsorsiyum-yayıncı anlaşması sonucu ortaya çıkan nihai lisanslar çalışmaya dahil edilmiştir. Böylelikle araştırma sonuçlarından doğru çıkarımların yapılması amaçlanmıştır.

2022-2023 yılları arasında gerçekleştirilen araştırma için öncelikli olarak ANKOS 'da bulunan 2022 yılına ait e-kaynaklar listelenmiştir. Bu listede yer alan e-dergi lisansları dernek, üniversite ve ticari yayıncı türüne göre ayrıştırılmış ve üye sayısı en yüksek olan e-kaynaklar sıralanmıştır. Listede e-dergi erişimi sağlayan yalnızca iki adet üniversite yayıncısı bulunmuştur. Lisans anlaşmalarının kendi grupları arasında karşılaştırılmasını kolaylaştırmak ve en az tek sayı ile minimum eşitlik sağlamak için diğer yayıncı türlerinde de üçer adet yayıncı lisansı değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada ele alınan lisans anlaşmaları LIBLICENSE Model Lisansı ile ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan tüm maddeler açısından değerlendirilmiş ve her bir konu alanı için önerilerde bulunulmuştur. ANKOS 'un sunduğu tüm lisans anlaşmalarının çalışma kapsamında incelenmesi mümkün olmadığı için lisans sayılarında en az tek sayı ile minimum eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak daha fazla kurumu temsil etmek ve çalışma sonuçlarını genelleyebilmek için listedeki sıralamada en üstte yer alarak en yüksek üyeye sahip olan e-kaynaklar seçilmiştir. Buna göre lisanslar, e-kaynağa erişimi bulunan kurumların daire başkanları ile firmalardan gerekli izinler alınarak temin edilmiştir. Lisans ve kurum adlarının gizli tutulacağı kurumlara/firmalara bildirilmiş ve çalışma için etik kurul onayı gerekmemiştir.

LIBLICENSE Model Lisansı ile ANKOS TRNLS sorularına web sayfalarından erişim sağlanmıştır. Çalışmada yer alan dernek yayıncıları “D”, üniversite yayıncıları “Ü”, ticari yayıncılar “T” harfleriyle, yayıncı türüne göre kodlanmıştır. Anlaşma maddelerinin tamamı incelenerek lisanslardan evet, hayır veya bilgi yok şeklinde yanıtlar alınmıştır. Lisanslar değerlendirilirken sorulara verilen cevaplar “0 = Hayır”, “1 = Evet” ve “-- = Bilgi yok” şeklinde ifade edilmiştir. Yanıtlara göre puanlama yapılmış “evet” cevabı veren lisanslara “10” puan verilmiştir. Soruların tamamına evet cevabı verilmesi durumunda lisansların, LIBLICENSE için 4.800, ANKOS TRNLS için ise toplamda 2.480 puan alması gerekmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Bu kısımda lisans anlaşmaları LIBLICENSE Model Lisansı önerileri ve ANKOS TRNLS İlkelerine göre karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

LIBLICENSE Model Lisansı Değerlendirme

Model lisanslar, anlaşmaların müzakere edilme sürecinde kütüphanelere yol gösteren standart bir dili içermektedir. Model lisanslarda yer alan önerilerle hem sürecin hızlandırılması hem de kütüphanelerin kontrol sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde LIBLICENSE Model Lisansı önerilerinin¹ Türkiye'ye sunulan yayıncı lisanslarına nasıl yansıtıldığı ortaya çıkarılmıştır. Dernek, üniversite ve ticari yayıncı lisanslarına model lisansta yer alan sorular sorulmuş (Tablo 1) ve cevabı evet olanlara 10 puan verilmiştir.

¹ LIBLICENSE Model Lisansı önerileri: <https://liblicense.crl.edu/licensing-information/model-license/>

Tüm sorulara evet cevabının verilmesiyle toplam 4.800 puan üzerinden 2.310 puan alınmıştır. Buna göre incelenen yayıncı lisansları model lisans önerilerinin yarısından azını yani %48'ini nihai lisanslara yansıtmıştır.

Sonuçlara göre yayıncılar bazı konularda tamamen sessizliğini korumuş veya sorulan hiçbir soruya olumlu bir cevap vermemiştir. Bu maddeler şu şekilde açıklanmıştır:

Gizlilik hükümlerine uymadan veri paylaşımının yapılmaması ve yasal nedenlerle paylaşılan veri hakkında lisans alanın bilgilendirilmesi hususunda yayıncılardan olumlu bir görüş alınamamıştır. Rubel ve Zhang'ın (2015) çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış, model lisanslarda önerildiği gibi kullanıcı gizliliği konusu nihai lisanslara yansıtılmamıştır. Veri toplama ve veri paylaşma, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ile ilişkilidir. Bu sebeple anlaşmalarda bu konuya açık ve anlaşılır bir şekilde yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çok yüksek nüfusa sahip kimi kurumlarda erişim sağlanan e-kaynaklarda usulsüz ve yetkisiz kullanımların oluşması muhtemeldir. Ancak kütüphaneler bu yetkisiz kullanımlardan sorumlu tutulmamalı ve bunları izlemekle yükümlü olmamalıdır. Fernández-Molina ve diğerlerinin (2021) çalışmasında lisansların %47'sinde, Rubel ve Zhang'ın (2015) çalışmasında lisansların %38'inde ve bu çalışmada ise lisansların %37,5'inde yetkisiz kullanımın izlenmesi maddesi nihai lisanslara yansıtılmıştır. Diğer yayıncı lisansları ise bu konuda sessizliğini korumuştur. Yetkisiz kullanımın izlenmesi hususunda anlaşmalarda makul çaba ifadesi kullanılsa da kütüphanelere doğrudan sorumluluk yüklenmemelidir. Yetkisiz kullanım olduğunda yayıncı tarafından erişim askıya alınmadan kütüphaneye bilgi verilmeli ve karşılıklı iş birliği içinde bu süreç yürütülmelidir.

Lisans anlaşmalarında lisans alana verilecek hizmetleri tanımlayan maddeler bulunmaktadır. Ancak bu hizmetleri sağlayıp sağlayamama bilgisinin yanı sıra kütüphaneleri yönlendiren ve kullanıcılara eksiksiz doğru bilginin aktarılmasını sağlayan açıklayıcı maddelere yer verilmelidir. Örneğin, metin ve veri madenciliği faaliyetlerinin nasıl ve ne şekilde yürütüleceğine ilişkin açıklamalar ya da keşif hizmeti sağlayıcılarıyla yapılacak iş birliği detayları anlaşmalarda açıklanmalıdır. Özellikle keşif hizmetleri e-kaynakların taranmasını, erişilmesini ve kullanımını etkileyen sistemlerdir. Bu sistemlerde yapılacak her bir güncelleme e-kaynak maliyetleriyle birlikte verilen hizmetlerin kalitesini de etkilemektedir. Çalışmada incelenen yayıncı lisanslarında konuya ilişkin bir madde bulunamamıştır. Keşif hizmeti sağlayıcılarıyla yapılan ayrı anlaşmalar nedeniyle lisanslarda bu bilginin yer almadığı düşünülmüştür. Ancak kütüphaneler verilecek hizmetler için lisanslarda yeterli açıklamaların yapılmasını talep etmelidir.

Anlaşmalardaki geçerli yasa ve yargı yeri için model lisansların bazı önerileri olmuş, danışman veya yöneticilerle bu konunun görüşülmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Ancak incelenen yayıncı lisanslarının %87,5'inde bu önerilere uyulmamış ve lisans verenin bulunduğu ülkenin yasaları geçerli olmuştur. Geriye kalan lisanslarda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Lisans alan ile lisans veren arasındaki herhangi bir anlaşmazlık durumunda geçerli yasa ve yargı yerinin önemi dikkate alınmalıdır. Kurumun kendisini savunabilmesi için denizaşırı bir ülkede karşılaşılan masraflar düşünüldüğünde kurumun ya da lisans alanın bulunduğu ülkenin yasaları anlaşmalarda müzakere edilmelidir.

Yayıncı lisansları dezavantajlı kişilerin erişiminin desteklenmesi hususunda da sessiz kalmıştır. E-kaynak erişiminin sağlandığı her bir kullanıcıya eşit erişim sağlanmalıdır. Bu nedenle dezavantajlı kullanıcı grubunda yer alan bireylerin gerek yasalarla gerekse yayıncı tarafından sağlanabilen yazılımlarla desteklenmesi gerekmektedir. İlgili maddelere yer vermeyen ya da olumlu bir görüş bildirmeyen yayıncı lisanslarında düzenlemelerin yapılması talep edilmelidir.

Yayıncı lisanslarının çekimsiz davrandığı bir diğer konu ise dijital kopya olmuştur. Özellikle usulsüz kullanıma sebebiyet vereceği düşüncesi yedek kopya olarak saklanmak üzere dijital kopyanın oluşturulmasına engel oluşturmuştur. Lisanslarda yalnızca sürekli erişim hakkı kapsamında dijital kopyadan bahsedilmiştir.

Yukarıda açıklanan maddelerde yayıncı lisansları model lisans önerileriyle aynı fikirde olmamış ya da bu konularda sessiz kalmıştır. Bununla beraber telif hakkı kapsamındaki haklar, bilimsel paylaşım, metin veri madenciliği, yazar hakları, açık erişim seçenekleri gibi maddeler de yayıncı lisanslarının çoğunluğunda önerildiği haliyle yer almamıştır. E-kaynak kullanımını etkileyen, araştırmaların daha geniş kesimlere ulaşmasında kurum ve devlet politikalarında yer edinen konular müzakere süreçlerinde görüşülmelidir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında önemle üzerinde durulması gereken konular yerine yetkili kullanıcı, kimlik doğrulama yöntemleri, fiyat ve ödeme koşulları, lisans koşullarına uyulması gibi daha temel nitelikteki anlaşma maddelerinin kurumsallaştığı görülmüştür. Temel nitelikteki anlaşma maddeleri yerine teknolojik ve ekonomik gelişmelere uyum sağlayan, bilimsel araştırmaları teşvik eden ve geliştiren, e-kaynak kullanımını artırıcı lisans maddelerinin kurumsallaşması gerekmektedir. Bu bağlamda tüm akademik kütüphanelerin işleyişine uygun rehber ulusal ilkelerin geliştirilmesi ve müzakere görüşmelerinde daha sıkı politikaların izlenmesi model lisans önerilerinin nihai lisanslara yansıtılma oranını arttıracaktır. Nitekim bu haliyle model lisans önerilerinin yarısından azının (%48) nihai lisanslarda yer aldığı ve bu kısmında daha çok temel anlaşma maddelerinden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.25. Standartlara uyumlu kullanım raporları lisans alana sağlanır.	1	-	1	1	1	1	1	1
1.26. Kullanım verileri geçerli yasalara uygun bir şekilde derlenir, bireysel kullanıcıların anonimliği ve aramalarının gizliliği korunur.	-	1	1	1	-	1	-	-
1.27. Kullanım raporları hak sahibi olmayan üçüncü taraflarla paylaşılmaz.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.28. Geçerli yasa ve yer konusunda ortak paydada buluşmak için görüşmeler yapılır.	0	0	-	0	0	0	0	0
1.29. Lisans, ödenmesi gereken ücret bilgilerini gösterir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.30. Lisans fiyatlandırma modelini içerir.	-	1	-	-	-	-	1	1
1.31. Bir sonraki dönemin fiyatı hakkında önceden lisans alana bilgi sağlanır.	-	1	-	-	-	-	-	1
1.32. Faturaların ödenmesine ilişkin koşullar bulunur.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.33. Lisans maddelerinin ihlali üzerine karşı tarafa yazılı bir bilgilendirme yapılır ve sorunu çözmek için bir süre verilir.	1	1	1	1	1	1	-	1
1.34. Lisans alan anlaşmayı feshettiyse anlaşmanın kalan ve tamamlanmayan kısmı için önceden ödenen ücretler geri verilir. (İhlale bağlı olarak)	-	-	-	-	-	1	-	-
1.35. Çevrimiçi içerik diğer formatlar kadar eksiksizdir ve lisans veren bunun için makul çabayı gösterir.	-	1	1	-	-	-	-	-
1.36. Lisans veren keşif hizmeti sağlayıcılarına açıklayıcı bilgi ve meta verileri sağlar.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.37. Lisans veren içeriğin kullanımıyla ilgili tüm konularda lisans alana destek sağlar.	-	-	-	-	1	-	-	-
1.38. Dezavantajlı grupların erişimi yasalara uygun düzenlenir ve lisans veren tarafından erişim desteklenir.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.39. Lisanslı içeriğin standartlara uygun olması için güncel VPAT sağlanır.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.40. Lisans veren hizmetin sürekliliğini sağlamak için makul çabayı gösterir.	1	1	1	1	1	1	1	-
1.41. Lisanslı içerik bir süre kullanılamazsa lisans alana öncesinde bilgi verilir.	-	-	1	1	-	1	-	-
1.42. Lisanslı içeriğe erişimde bir süre hizmet alınmazsa süreyle orantılı bir geri ödeme yapılır.	-	-	1	-	-	1	-	1
1.43. Lisansla fikri mülkiyet ya da telif hakkı ihlali yapılmadığı garanti edilir.	-	-	1	1	1	1	-	-
1.44. Lisans veren, içeriği lisanslama hakkı bulunduğunu garanti eder.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.45. Üçüncü tarafın herhangi bir hak ihlali iddiasında, lisans alanın hakları korunur ve tazmin edilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.46. Taraflardan hiçbiri ürünlerin kullanımından veya kullanılamamasından kaynaklanan zararlardan sorumlu tutulmaz.	0	0	0	0	0	0	1	-
1.47. Lisans alan, karşılıklı anlaşma sağlanan lisansın hüküm ve koşullarını yetkili kullanıcıya uygun bir şekilde bildirilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.48. Lisanslı içeriğe erişimde kullanılan şifre ve diğer erişim bilgilerinin yetkili olmayan kullanıcılarla paylaşılması hususunda makul çaba gösterilir.	1	1	1	1	1	1	1	1

1.49. Mücbir sebep maddeleri lisans alan ve lisans veren taraf için uygulanır.	-	-	1	-	1	1	1	-
1.50. Anlaşma sağlanan ve sürekli erişim hakkı bulunan içerik lisansla verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.51. Yedek kopya olarak saklanmak üzere lisanslı içeriğin bir dijital kopyası oluşturulabilir.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.52. Lisanslı içeriğin korunması için arşivleme kuruluşlarıyla iş birliği yapılır.	1	-	1	-	1	1	1	1
1.53. Arşivleme hizmetlerine ilişkin şartlar değiştiğinde önceden bilgi verilir ve alternatif düzenlemeler oluşturulur.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.54. Lisanslı içerik devredilecekse karşı tarafın önceden yazılı izni alınır.	0	-	1	-	0	1	0	0
1.55. Lisanslı içeriğin devri söz konusuysa anlaşma kapsamında edinilen haklar korunur.	-	-	-	1	1	1	1	1
1.56. Lisans içerikte değişiklik ya da geri çekilme olursa belirli bir zaman öncesinde lisans alana bilgi verilir.	-	1	-	1	-	1	-	-
1.57. Değişikliklerden ya da içeriğin geri çekilmesinden yetkili kullanıcı daha az yararlanırsa lisans alan anlaşmayı feshedebilir.	-	-	-	-	-	1	-	-
1.58. İçeriğin geri çekilmesi yetkili kullanıcılar için daha az yararlı ise orantılı bir miktarda lisans alana geri ödeme yapılır.	-	1	-	1	-	1	1	-
1.59. Yetkili kullanıcıların lisanslı materyalin bir kısmını görüntülemesine, indirmesine, kopyalamasına ve yazdırmasına izin verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.60. Hizmet kalitesi için yeterli kapasite ve bağlantı hızı sağlanır.	-	-	1	1	1	1	-	-

ANKOS Türk Ulusal Site Lisansı Lisans İlkeleri Değerlendirme

Dünyanın birçok yerinde e-kaynak sağlamak üzere yürütülen konsorsiyum çalışmaları bulunmaktadır. Ancak yayıncılarla yapılan konsorsiyum kapsamındaki anlaşmalarda dikkat edilmesi gereken belirli hususlar vardır. Türkiye’de varlığını sürdüren ANKOS en uygun fiyatla en fazla bilgi kaynağını kurumlara sağlama konusunda lisans anlaşmalarını müzakere etmektedir. Bu bağlamda yayıncılarla yapılan görüşmelerde koşulları belirlemek üzere Türk Ulusal Site Lisansı ilkeleri (TRNLS) geliştirilmiştir².

Çalışmanın bu bölümünde ANKOS TRNLS ilkelerinin Türkiye’ye sunulan yayıncı lisanslarına nasıl yansıtıldığı ortaya çıkarılmıştır. Dernek, üniversite ve ticari yayıncı lisanslarında konsorsiyumun geliştirdiği ilkeler aranmış ve ilkelere yer veren lisanslara 10 puan verilmiştir. Tüm sorulara evet cevabının verilmesiyle toplam 2.480 puan üzerinden 1.130 puan alınmıştır. Buna göre incelenen yayıncı lisansları TRNLS İlkelerinin yarısından azını yani %46’sını nihai lisanslara yansıtmıştır.

² ANKOS TRNLS İlkeleri: <https://ankos.org.tr/tr/turk-ulusal-site-lisans/>

1. Yetkili Kullanım Hakları

Yetkili kullanıcı erişimi, geçici kullanıcı erişimi, uzaktan erişim yetkisi, içeriğin kullanımı gibi hakları tanımlayan yetkili kullanım hakları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Yetkili kullanım hakları

Sorular	Dernek Lisansları			Üniversite Lisansları		Ticari Lisanslar		
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3
	1.1. Lisanslı içeriğe erişim, yetkili kullanıcılara sağlanır.	1	1	1	1	1	1	1
1.2. Geçici ya da fiziki kullanıcılara erişim hakkı verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.3. Yetkili ve geçici kullanıcılara içeriğin bir kısmıyla ilgili (tarama, görüntüleme, basma, yükleme vs.) haklar verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.4. Lisanslı içerik e-rezervlerde kullanılır.	-	1	1	1	1	1	1	-
1.5. ILL’e izin verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.6. Erişim sorunlarında ortaya çıkan kesintiler en az seviyede tutulur.	1	1	1	1	1	1	1	-
1.7. Lisanslı içerikten yedek kopya yapma hakkı vardır.	-	-	-	-	-	-	-	-
1.8. Abonelik iptali sonrası, önceden erişilen içeriğe sürekli erişim sağlanır.	1	1	0	1	1	1	1	1
1.9. İçeriğe uzaktan erişim ve kullanım yetkisi verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.10. Lisanslı içeriğe erişimde üyelere kişisel ve araştırma amaçlı kullanım hakkı verilir.	1	1	1	1	1	1	1	1

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan yetkili kullanım haklarının %85’i nihai lisanslara yansıtılmıştır. Bu hak ve tanımlamalar genellikle lisansların çoğunluğunda yer alan daha temel nitelikteki anlaşma maddelerinden oluşmaktadır. Ancak yedek kopya yapma, e-rezerv gibi konularda ise yetkisiz kullanıma sebebiyet vereceği düşüncesiyle yayıncılar hemfikir olmamıştır.

2. Telif Hakkı veya Entelektüel Mülkiyet Hakları

ANKOS TRNLS İlkelerinde lisans alanın uğrayacağı zararların temin edilmesi, telif hakkı yasası için kısıtlamaların yapılmaması telif hakkı ve entelektüel mülkiyet hakları kapsamında açıklanmıştır. Ancak bu başlıkta ele alınan “ihlaller durumunda lisans alanla birlikte lisans verenin yükümlülüklerinde de kısıtlamaların olması” ifadesi net olarak anlaşılmamıştır. İlgili madde lisans verenin veri paylaşımında, üçüncü tarafların gizlilik hükümlerine uyması kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 3

Telif hakkı veya entelektüel mülkiyet hakları

2.Telif hakkı veya Entelektüel mülkiyet hakkı	Dernek			Üniversite		Ticari		
	Lisansları			Lisansları		Lisanslar		
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3
2.1. İhlale karşı lisans alan korunur ve tazmin edilir.	1	1	1	1	1	1	1	1
2.2. Lisansla Türk telif hakkı yasası veya uluslararası telif hakları kapsamındaki haklar sınırlandırılmaz.	-	-	-	1	1	1	-	-
2.3. Üçüncü taraf ihlallerinde ANKOS ve üyeleriyle birlikte lisans verenin yükümlülükleri konusunda da lisansla uygun kısıtlamalar bulunur.	-	-	-	-	-	-	-	-

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan telif hakkı veya entelektüel mülkiyet haklarının %46'sı nihai lisanslara yansıtılmıştır. Yayıncıların tümü ihlale bağlı olarak lisans alanın zararlarını tazmin edeceklerini söylemiş ancak telif hakkı yasasının kısıtlanmaması konusunda çoğunluğu sessiz kalmıştır. Eğitim öğretim amaçlı yetkili kullanım haklarını tanımlayan, ILL gibi kullanımlara izin veren yayıncılar telif hakkı kapsamındaki hakların kısıtlanmayacağını ilişkin maddeyi lisanslara eklemeye çekimser davranmıştır. Veri paylaşımında gizlilik hükümlerine uyulması konusunda da yayıncıların hiçbiri görüş bildirmemiştir (Tablo 3). Bu maddelerin yasal ve hukuki prosedürlere tabi olması aynı zamanda sürecin belirli bir zaman alması yayıncıların sorumluluk almamasına neden olarak gösterilebilir.

Görüldüğü üzere telif hakları konusunda kimi zaman görüş bildiren yayıncı lisansları kimi zamanda görüş bildirmekten kaçınmış sözleşme hukukunun özgürlüğü ilkesinden faydalanmıştır.

3. İşlevsellik

Yeterli bant ve sistem kapasitesinin desteklenmesi ve e-içeriğin öncelikli erişilebilirliği işlevsellik kapsamında Tablo 4’te değerlendirilmiştir.

Tablo 4

İşlevsellik

3.İşlevsellik	Dernek			Üniversite		Ticari		
	Lisansları			Lisansları		Lisanslar		
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3
3.1. Yeterli bant ve sistem kapasitesiyle erişim desteklenir.	-	-	1	1	1	1	-	-
3.2. E-içeriğe, basılıdan önce veya aynı anda erişilebilir.	-	-	-	-	-	-	-	-

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan işlevsellik konusundaki maddelerin %25’i nihai lisanslara yansıtılmıştır. Özellikle bağlantı hızını ve hizmet kalitesini etkileyen bant ve sistem kapasitesi erişilebilirlikte önemli bir ölçüt olmuştur. Ancak yayıncıların yarısı bu konuyla ilgili herhangi bir görüş bildirmemiştir. Lisanslı içerikle ilgili çoğu zaman garanti reddi beyanlarında bulunan yayıncılar e-formattaki erişimin öncelikli olması konusunda da yorum yapmamıştır. Standartlara uygun hizmetlerin sağlanabilmesi ve e-içeriğin desteklenmesi hususunda yayıncıların sorumluluk almak istemediği sonucuna ulaşılmıştır.

4. Lisans Yükümlülüğü

Lisans alan ile lisans veren arasında anlaşmazlık durumunda izlenecek yolu gösteren lisans yükümlülüğü konusu Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Lisans yükümlülüğü

4.Lisans yükümlülüğü	Dernek			Üniversite		Ticari		
	Lisansları			Lisansları		Lisanslar		
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3
4.1. Lisans alan ile lisans veren arasında mantıklı ve dengeli yöntemler tanımlanır.								
4.2. Anlaşmazlık durumunda Türk Hukuku ve Ankara Mahkemeleri yetkilidir.	0	0	-	0	0	0	0	0

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan lisans yükümlülüğü konusundaki maddelerin hiçbirini nihai lisanslara yansıtılmamıştır. Anlaşmazlık durumunda geçerli olacak yasa ve yargı yerinin belirlenmesi lisans alanın haklarının korunması açısından önemlidir. İtibarına zarar vermeden kurumun kendini savunabilmesi ve en az masrafla anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Bu bağlamda kurumun bulunduğu ülkenin yani Türk hukukunun anlaşmalarda geçerli olması beklenmelidir. Ancak yayıncılar kendi lehine olacak şekilde geçerli yasa ve mahkeme yerlerini belirlemiştir.

Lisans yükümlülüğü konusunda ANKOS TRNLS ilkeleri arasında yer alan 4.1 maddesi anlaşılmadığı için değerlendirmeye alınamamıştır. Oluşturulan ilkelerin açıklayıcı ve anlaşılır olmamasının müzakere sürecine yansımamasında etkili olduğu düşünülmüştür.

5. Lisans Fiyatlandırması

Ekonomik fiyatlandırma, fiyatlama modellerinde belirleyici kriterler, üyeler arasında ücret dağılımı gibi konuları kapsayan lisans fiyatlandırması Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

Lisans fiyatlandırması

Sorular	Dernek Lisansları			Üniversite Lisansları		Ticari Lisanslar		
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3
	5.1. Yapılan anlaşmalar kurumsal olarak sağlanan anlaşmalardan daha uygun bir fiyat sağlar.	-	-	-	-	-	-	-
5.2. Lisanslarda içeriğin, basılı ve e-abonelikleri ayrı fiyatlandırılır.	-	-	-	-	-	-	-	1
5.3. Kullanıcı sayısı kısıtlanmaz.	-	-	-	-	-	-	-	-
5.4. E-kaynak fiyatları belirlenirken ANKOS kriterleri uygulanır.	-	1	-	-	1	-	1	1
5.5. Yeni bir üyenin fiyatı en düşük ücreti ödeyen üyeninkinden daha düşük olamaz.	-	-	-	-	-	-	-	-
5.6. Konsorsiyuma henüz girmemiş bir kuruma daha düşük bir fiyat verilirse fiyatın düşürülmesi konusunda gereği yapılır.	-	-	-	-	-	-	-	-

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan lisans fiyatlandırması konusundaki maddelerin yalnızca %10'u nihai lisanslara yansıtılmıştır.

Konsorsiyumlar uygun fiyatlarla e-içerikleri üyelere sunan, üyeler arasında ücret dağılımını dengeleyen ve şeffaf açık işleyişleri olan yapılardır. Bu bağlamda konsorsiyumların uygun fiyatlarla e-içeriği sunduğunu gösteren ifadelerin anlaşmalarda yer alması devlet kurumlarındaki hesap verilebilirliği de kolaylaştıracaktır. Ancak hiçbir yayıncı lisansı bu konuya anlaşmalarda yer vermemiştir. ANKOS'un belirlediği kriterlerin dikkate alınarak fiyatlandırma politikalarının belirlenmesi ise lisansların yarısında geçerli olmuştur. Bu maddelerin yayıncı lisanslarında yer almaması müzakerelerde konunun yeterince tartışılmadığını düşündürmüştür. Anlaşmalara eklenmesi gerekli olan bu maddelerle konsorsiyum mantığının daha iyi anlaşılması ve güçlenmesi sağlanacaktır.

6. Satıcıların Kabul Edilemeyecek Davranışlarına Karşı Önlemler

Lisans verenin teknik, erişim, kullanım vb. sorunlarda çözümler üretmesi, olası durumlar karşısında indirim yapması, lisans alanı desteklemesi gibi konuları kapsayan satıcılara karşı önlemler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

Satıcıların kabul edilemeyecek davranışlarına karşı önlemler

Sorular	6.Satıcıların kabul edilemeyecek davranışlarına karşı önlemler								
	Dernek Lisansları			Üniversite Lisansları		Ticari Lisanslar			
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3	
6.1. Lisanslarda üyelerin desteklenmesi ve sorunlara yönelik çözümlerin üretilmesi açıklanır.	-	-	-	-	1	-	-	-	
6.2. Lisanslarda sürenin uzatılması, ücretlerin azaltılması, indirimin yapılması gibi çözümler vardır.	-	-	-	-	-	-	1	-	

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan satıcıların kabul edilemeyecek davranışlarına karşı önlemler konusundaki maddelerin yalnızca %12,5’u nihai lisanslara yansıtılmıştır.

Erişim süresi boyunca e-kaynaklarda teknik nedenlerle ya da kullanımla ilgili sorunların oluşması muhtemeldir. Bu aşamada lisans verene ulaşılabilir olması ve en yakın zamanda sorunun çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Ancak müşteri destek beklentileri ve çözüm süreçlerinin belirlenmesi yalnızca bir lisansla yer almıştır. Aynı şekilde sürenin uzatılması, indirimin yapılması gibi lisanslarda yer alması istenen olumlu yaklaşımlar da tek bir lisansla verilmiştir.

Erişim sorunlarında destek personellerine ihtiyaç duyulması ve indirimlerin yapılması gibi konuların doğrudan maliyetleri etkilemesi nedeniyle yayıncıların bu konularda çekimser davrandığı düşünülmüştür.

7. Kullanım İstatistikleri ve Diğer Yönetim Raporları

Kullanım raporlarının belirli standart ve ilkelere uygun olarak hazırlanması, istatistiklerin izin alınmadan açıklanmasının ya da satılmasının yasaklanması, lisanslı içerikle ilgili yapılan değişiklikler için bilgi verilmesi Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Kullanım istatistikleri ve diğer yönetim raporları

Sorular	7.Kullanım istatistikleri ve diğer yönetim raporları								
	Dernek Lisansları			Üniversite Lisansları		Ticari Lisanslar			
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3	
7.1. Kullanım raporları standartlara uygun sağlanır.	1	-	1	1	1	1	1	1	
7.2. Herhangi bir içerik, format ya da değişiklik durumunda lisans alan bilgilendirilir.	-	1	-	1	-	1	-	-	
7.3. Kullanım raporları izin alınmadan verilemez, satılamaz.	-	-	-	-	-	-	-	-	

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan kullanım istatistikleri ve diğer yönetim raporları konusundaki maddelerin %42’si nihai lisanslara yansıtılmıştır.

E-kaynak kullanımlarının maliyete etkisini ölçebilmek için kullanım istatistiklerinin sağlanması gerekmektedir. Ancak değerlendirmelerde kullanılan istatistikler belirli standartlarda olmalıdır. Bu bilgi lisans anlaşmalarının çoğunluğunda teyit edilirken istatistiklerin dağıtımında izin alınması veya gizlilik hükümlerine uyulması konularına hiçbir anlaşmada değinilmemiştir. Kullanım istatistiklerini de bir kişisel veri olarak düşündüğümüzde gizlilik ve veri güvenliği konusunda yayıncıların sorumluluk almak istememesi akıllara gelmiştir. Bu tür verilerin izin alınmadan üçüncü taraflara ifşa edilmeyeceğinin bilgisi yasal ve hukuki süreçler kapsamında anlaşmalarda yer almalıdır.

Lisans anlaşmalarının içeriğinde, formatında herhangi bir değişikliğe ya da düzenleme gidilmesi muhtemeldir. Bu aşamada kullanıcıların bilgilendirilmesi hem oluşabilecek erişim sorunlarının giderilmesini hem de verilen hizmetin aksamamasını sağlayacaktır. Ancak ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan ve nihai anlaşmalarda da yer alması beklenen bu maddeye lisansların yarısından daha azında (%37,5) ulaşılmıştır.

8. Anlaşmayı Sonlandırma Hakları

İflas veya ihtilaf durumunda anlaşmanın sonlandırılması, lisansın devri, lisans devri sonrası hakların garanti edilmesi gibi anlaşmayı sonlandırma hakları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

Anlaşmayı sonlandırma hakları

Sorular	8.Anlaşmanın sonlandırılmasıyla ilgili haklar								
	Dernek Lisansları			Üniversite Lisansları		Ticari Lisanslar			
	D1	D2	D3	Ü1	Ü2	T1	T2	T3	
8.1. Lisans alan ya da lisans verenin iflası ya da ihtilafında anlaşma sonlandırılabilir.	1	1	1	1	1	1	-	1	
8.2. Sorun olduğunda ücretini ödeyenlerin hakları korunur.	-	-	-	-	-	-	1	-	
8.3. Lisans kâr amaçlı olmayan bir kuruma devredilebilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	
8.4. Devir ya da satış durumunda edinilen hakların korunacağı lisansta garanti edilir.	-	-	-	1	1	1	1	1	

ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan anlaşmayı sonlandırma hakları konusundaki maddelerin %41’i nihai lisanslara yansıtılmıştır.

E-kaynak erişimi için belirlenen süre zarfında taraflar arasında anlaşmazlıklar olabilir. Ancak anlaşmayı sonlandırma hakkı yalnızca lisans verene değil lisans alana da tanınmalıdır. İncelenen lisans anlaşmalarının çoğunluğunda bu hak verilmiştir.

Konsorsiyum olarak düşünüldüğünde ücretini ödemeye devam edenlerin haklarının korunmasına ilişkin maddeye ise yalnızca bir lisansta ulaşılmıştır. Bu maddenin anlaşmalarda bulunmasında yayıncılar için herhangi bir sakınca bulunmamalıdır. Anlaşmalarda bu maddenin eksikliği müzakerelerde konunun yeterince üzerinde durulmadığını ve görüşülmediğini düşündürmüştür.

Telif hakları sebebiyle kontrolü elinde bulundurarak lisansın bir kuruma devrine izin vermeyen yayıncılar kendi şirketlerinin satılması ya da devredilmesi durumunda lisans alanın haklarının temin edileceğine anlaşmaların çoğunluğunda yer vermiştir.

Çalışmanın sonucuna göre ANKOS tarafından oluşturulan TRNLS ilkelerinin %46’sı nihai lisanslarda yer almış ve daha temel nitelikteki anlaşma maddelerinin kurumsallaştığı görülmüştür. Örneğin, kurumsallaşan maddeler arasında yetkili kullanım hakları %85 ile en yüksek oran olmuştur. Diğer konu alanları ise %50’nin altına kalmış özellikle lisans yükümlülüğü konusunda yayıncılar ilkelere hiçbir benzerlik (%0) göstermemiştir. Anlaşmazlık durumunda geçerli olacak yasa ve yargı konusunda yayıncıların inisiyatif kullanmadığı görülmüştür.

İlkelerin yarısından azının %46’sının lisanslarda yer almasında hem yayıncıların hem de konsorsiyumun izlediği politikalar etkili olmuştur. Yayıncılar bazı maddelerde maliyet, telif hakkı, hukuki ve yasal süreçler nedeniyle çekimser davranmış ya da olumlu bir görüş bildirmemiştir. Sorumluluk almadan kendilerini lisans alana karşı korumuşlardır.

Konsorsiyum tarafında ise müzakerelerde sıkı politikaların izlenmediği ve konun üzerinde yeterince durulmadığı düşünülmüştür.

Ancak konsorsiyumun pazarlık gücünü kullanarak lisans alanın haklarını koruyan anlaşmaları müzakere edebileceği unutulmamalıdır. Bununla beraber çalışmada ANKOS TRNLS ilkelerinin daha kapsayıcı ve günümüz koşullarına uygun olarak düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Özellikle bilimsel paylaşım, metin ve veri madenciliği, açık erişim, yazar hakları gibi birçok konuda mevcutta var olan ilkeler geliştirilmeli ve güncellenmelidir.

Lisans anlaşmalarını incelemek ve imzalanabilir olduğuna karar verebilmek için en önemli noktalardan biri de maddelerin anlaşılabilir olmasıdır. Maddeleri anlaşılmayan lisansların imzalanması olumsuz sonuçlarla karşılaşılmasına neden olabilir. Çalışma kapsamında lisans verenin yükümlülükleriyle ilgili lisansla uygun kısıtlamaların yer alması, lisans alan ile lisans veren arasında mantıklı ve dengeli yöntemlerin tanımlanması gibi ANKOS TRNLS ilkelerinde yer alan bazı maddelerin tam olarak anlaşılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda yalnızca konsorsiyum değil kurumsal yapılan anlaşmalarda da açıklayıcı rehber ulusal ilkelere ihtiyaç vardır. Açıklayıcı rehber ulusal ilkeler kurumsallaşarak lisanslarda standart bir dilin oluşması sağlanabilir. Kurumsallaşma için konsorsiyum sıkı politikalar izlemeli ve ilkeler yasa ve yönetmeliklerle desteklenmelidir.

Sonuç

TRNLS İlkeleri ve LIBLICENSE Model Lisansı değerlendirmesinde anlaşma maddelerine göre yayıncılarda farklılıklar bulunmaktadır. TRNLS ilkelerinin %46'sının, LIBLICENSE Model Lisansı önerilerinin ise %48'inin Türkiye'deki nihai lisanslara yansıtıldığı sonucuna varılmıştır.

LIBLICENSE Model Lisansı karşılaştırmasında nihai lisanslarda bazı konularda herhangi bir bilgiye ulaşılamamış ya da model lisanslara benzerlik görülmemiştir. Örneğin, metin ve veri madenciliğinin nasıl uygulanacağıyla ilgili bilgilendirmeler, yetkisiz kullanımların izlenmesi, veri paylaşımında gizlilik hükümlerine uyulması ve lisans alanın bilgilendirilmesi, geçerli yasa ve yargı yerinin tanımlanması, keşif hizmeti sağlayıcılarına bilgi verilmesi, dezavantajlı grupların erişiminin desteklenmesi, yedek kopya yapma hakkı, arşivleme hizmetlerine ilişkin alternatif düzenlemeler gibi maddeler anlaşmalarda karşılık bulamamıştır. Bununla beraber telif hakkı, bilimsel paylaşım, metin ve veri madenciliği izni, yazar hakları, açık erişim gibi maddelerin yerine daha temel nitelikteki anlaşma maddelerinin kurumsallaştığı görülmüştür.

ANKOS TRNLS ilkelerinin karşılaştırılmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Yetkili kullanım, yetkili kullanıcı hakları, içeriğe erişim, kimlik doğrulama yöntemleri gibi standart bir lisansla yer alması gereken maddeler nihai lisanslarda kurumsallaşmıştır. Yedek kopya yapma hakkı, gizlilik hükümlerine uyulması, anlaşmazlık durumlarında Türk Hukukunun uygulanması, Ankara Mahkemelerinin geçerli olması, fiyatlandırma konusunda açıklayıcı bilgiler gibi maddeler ise hiçbir yayıncı lisansında yer almamıştır. ANKOS TRNLS ilkeleri oluşturulurken Türkiye'deki şartlar ve kurumlar göz önünde bulundurulmuş, model lisanslardan faydalanılmıştır. Ancak bu çalışmayla ilkelerin daha açık, anlaşılır ve kapsamlı bir şekilde güncellenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Yayıncılar hem maddi hem hukuki kaygılarla anlaşmalardaki haklarını korumak istemiş ve sözleşme hukukun özgürlüğünden yararlanmışlardır. Lisans maddelerinin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan bu sonuçlarda konsorsiyumun müzakere süreçlerine

yaklaşımlarının, yayıncıların izlediği politikaların ve yasal prosedürlerdeki zorlukların etkili olduğu düşünülmüştür.

E-kaynaklara erişim sağlayan tüm kurumlar lisans anlaşmalarıyla karşılaşmaktadır. Lisansların önemini ortaya koymak, lisans maddelerinin anlaşılmasını sağlamak ve kütüphanecilerin iş süreçlerini kolaylaştırmayı amaçlayan bu çalışma ile rehber ulusal ilkeler oluşturulmuştur. Yasal tavsiye niteliği olmadan geliştirilen rehber ulusal ilkelerin lisans değerlendirmelerinde kurumlara temel kaynak olacağı düşünülmektedir. Ancak bu ilkelerin nihai lisanslara yansımaları için konsorsiyumun konun üzerinde önemle durması, daha sıkı lisans pazarlıkları yürütmesi ve kanunlarda yer alan çerçeve sözleşmelerin genişletilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Etik Kurul İzni

Yazarlar makale için etik kurul onayı gerekmediğini beyan etmiştir.

Yazarlık Katkısı

Damla Yılmaz: Fikir / Kavram, Kavramsal Arka Plan, Metodoloji, Veri Toplama, Veri Analizi, Veri Görselleştirme, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme

Sacit Arslantekin: Fikir / Kavram, Kavramsal Arka Plan, Veri Görselleştirme

Kaynakça

- Alford, D. E. (2002). Negotiating and analyzing electronic license agreements. *Law Library Journal*, 94(4), 621-644. https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2063&context=law_facpub
- Benny, L. (2015). Selection and acquisition of e-resources in academic libraries: Challenges. *International Journal of digital library services*, 5(2), 124-137. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:14076597>
- Buchanan, N. L. (1997). Navigating the electronic river: Electronic product licensing and contracts. *The Serials Librarian*, 30(3-4), 171-182. doi:10.1300/J123v30n03_20
- Case, M. M. (2005). A snapshot in time: ARL libraries and electronic journal resources. *Journal of Library Administration*, 42(2), 87-105. doi:10.1300/J111v42n02_07
- Davis, T. L. (1997). License agreements in lieu of copyright: Are we signing away our rights? *Library Acquisitions: Practice & Theory*, 21(1), 19-28. doi:10.1016/S0364-6408(96)00085-3
- Davis, T. L. ve Reilly, J. J. (1998). Understanding license agreements for electronic products. *The Serials Librarian*, 34(1-2), 247-260. doi:10.1300/J123v34n01_27
- Duranceau, E. F. (1997). Electronic journal forum: Why you can't learn license negotiation in three easy lessons: A conversation with Georgia Harper, Office of General Counsel, University of Texas, *Serials Review*, 23(3), 69-71. doi:10.1080/00987913.1997.10764394

- Emery, J. (2022). Licensing online content to ensure patron privacy: An informal survey of Oregon librarians. *OLA Quarterly*, 27(1), 33–37. doi:10.5399/osu/1093-7374.27.01.08
- Eschenfelder, K. R., Tsai, T., Zhu, X., Stewart, B. (2013). How institutionalized are model license use terms? An analysis of e-journal license use rights clauses from 2000 to 2009. *College & Research Libraries*, 74(4), 326-355. doi:10.5860/crl-289
- Fahey, A, Freestone, C, Russell, F. ve Savage, C. (2016). *Bridging the copyright and licensing knowledge gap*. <https://hdl.handle.net/10536/DRO/DU:30068890>
- Fernández-Molina, J.C., Eschenfelder, K.R. ve Rubel, A. (2021). Comparing use terms in a Spanish and US research university e-journal licenses: Recent trends. *College and Research Libraries*, 82(2), 1-26. doi:10.5860/crl.82.2.158
- Güneş, G. (2021). Bilgi merkezleri arasında iş birliği ve koordinasyon: Konsorsiyum çalışmaları. E, Yılmaz ve L, Kanık (Ed.). *Bilgi Merkezlerinde Yönetim II* içinde (ss.166-205). HiperLink.
- Halaychik, C. S. ve Reagan, B. (2018). *Licensing electronic resources in academic libraries: A practical handbook*. Chandos Publishing. doi:10.1016/B978-0-08-102107-1.00001-7
- Kalemci, Z. ve Gökkurt Demirtel, Ö. (2023). Üniversite kütüphanelerinin elektronik kaynakların seçim ve değerlendirilmesinde yaşadığı zorluklar. *Türk Kütüphaneciliği*, 37(4), 227-242. doi:10.24146/tk.1323453
- Lamoureux, S. D., Chamberlain, C. ve Bethel, J. (2010). Basics of e-resource licensing. *The Serials Librarian*, 58(1-4), 20-31. doi:10.1080/03615261003622981
- Lai, K. (2021). Perceived knowledge of contract terms in library license agreements: A study of academic libraries in Hong Kong. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(1), 1-10. doi:10.1016/j.acalib.2020.102221
- LDH Consulting Services. (2021). *Licensing privacy-vendor contract and policy rubric*. <https://tinyurl.com/37rd8vve>
- Meera, B. M. ve Anuradha, K.T. (2005). Contractual solutions in electronic publishing industry: A comparative study of license agreements. *Webology*, 2(3), 1-11. <https://www.webology.org/2005/v2n3/a18.html>
- Miller, R. (2007). Acts of vision: The practice of licensing. *Collection Management*, 32(1-2), 173-190. doi:10.1300/J105v32n01_12
- Özgüven Ceylan, Ü. ve Eroğlu, Ş. (2023). Elektronik kaynaklarda telif hakkı ve lisans sözleşmeleri üzerine bir değerlendirme: Bartın Üniversitesi örneği. *Bilgi Yönetimi*, 6(2), 197-216. doi:10.33721/by.1290169
- Polat, C. (2017). Elektronik kaynak yönetimi. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 227-252). HiperLink. <http://eprints.rclis.org/34233/>
- Rubel, A. ve Zhang, M. (2015). Four facets of privacy and intellectual freedom in licensing contracts for electronic journals. *College & Research Libraries* 76(4), 427-449. doi:10.5860/crl.76.4.427
- Shipe, T. (2005). Travels into several remote corners of the information universe: A voyage to the Department of the Houyhnhnmists, or, licensing issues and the integrated collection. *The Acquisitions Librarian*, 17(33-34), 25-34. doi:10.1300/J101v17n33_03

- Singh, A.K. ve Mukherjee, B. (2018). Electronic information resource optimisation in academic libraries: A comparative study on licensing provision of commercial publisher. *Journal of Library & Information Technology*, 38(3), 213-220. doi:10.14429/djlit.38.3.12468
- Singh, C. ve Pai, R. D. (2021). Librarians' perception of license agreements of electronic resources: A study. *Library Philosophy and Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6127>
- Sonde, R. M. ve Nikose, S. (2018) Licensing policy of e-resource in library. *Knowledge Librarian An International Peer Reviewed Bilingual E-Journal of Library and Information Science*, 5(2), 76-85. <https://www.klibjlis.com/5.2.9.pdf>
- Taşkın, Z. (2014). Elektronik kaynak lisans anlaşmaları: Türkiye'de kütüphane ve kütüphanecilerin durumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(1), 6-17. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/issue/view/257>
- Tiessen, R. (2012). How copyright affects interlibrary loan and electronic resources in Canada. *Interlending & Document Supply*, 40(1), 49-54. doi:10.1108/02641611211214297
- Toplu, M. (2009). Elektronik yayıncılığın ortak koleksiyon geliştirme ve kütüphane konsorsiyumlarına etkileri ve Türkiye'deki uygulamalar. *Türk kütüphaneciliği*, 23(3), 448-488. <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/501>
- Wiley, L. N. (2004). License to deny? Publisher restrictions on document delivery from e-licensed journals. *Interlending & Document Supply*, 32(2), 94-102. doi:10.1108/02641610410538559
- Zhu, X. (2016). Driven adaptation: A grounded theory study of licensing electronic resources. *Library & Information Science Research*, 38(1), 69-80. doi:10.1016/j.lisr.2016.02.002

Ek-1**Rehber Ulusal İlkeler**

Yasal tavsiye niteliği taşımadan oluşturulan rehber ulusal ilkeler kurumsal ve konsorsiyum olarak yapılan anlaşmalarda bir belge niteliğinde kullanılabilir. Yayıncılarla yapılacak anlaşmalarda bu ilkelerden faydalanılması lisans alanın haklarını koruyan ve müzakere süreçlerini kolaylaştıran lisansların imzalanmasını sağlayacaktır. Her bir kurumun lisanslarda standart bir dil kullanmayı tercih etmesiyle e-kaynaklara erişmek için kullanılan anlaşmalara daha az zaman ve emek harcanacağı düşünülmektedir.

Rehber ulusal ilkeler, değişen ve gelişen teknolojiye uygun bir şekilde ihtiyaçlara göre belirli dönemlerde gözden geçirilmeli ve gerekiyorsa revize edilmelidir.

Yetkilendirme, Yetkili Kullanıcı, Yetkili Site ve Erişim

1. E-kaynak erişiminde kullanılacak olan kimlik doğrulama yöntemleri tanımlanmalı ve oluşturulan yeni protokollere uygun olmalı,
2. Kimlik doğrulama yöntemleri yapılan anlaşmalarda ayrı bir ekte gösterilmeli,
3. Fiziksel konuma bakılmaksızın ihtiyaç dikkate alınarak kurum tarafından yetkili kullanıcı tanımlanmalı,
4. Yetkili ve ağa giriş hakkı bulunan kullanıcı tanımı olabildiğince geniş yapılmalı,
5. E-kaynakları kullanmak için fiziksel konumda bulunan geçici kullanıcılara erişim izni verilmeli,
6. Kurumun e-kaynağa erişim sağladığı tüm lokasyonlar ve yetkili site tanımlanmalı,
7. Kurum, anlaşmalarda yer alan tüm hükümlerden haberdar olmalı,
8. Site üzerinde kullanıcının erişimi esnasında başka bir hüküm veya koşulun onaylanma zorunluluğu olmamalıdır.

İzin Verilen Kullanımlar

1. Eğitim, öğretim ve araştırma amaçlı lisanslı içerikten uygun alıntı yapılmasına izin verilmeli,
2. İçeriğin daha etkin kullanılmasını sağlayacak dijital kopyaya izin verilmeli,
3. Lisanslı içerikten görüntülemeye, indirmeye, yazdırmaya, kaydetmeye ticari amaç olmaması koşuluyla izin verilmeli,
4. Bir kısım lisanslı içerikten, yetkili olmayan kullanıcılara bilimsel paylaşım amacıyla gönderilmesine izin verilmeli,
5. Basılı, elektronik ders rezervleri veya ders içeriklerinin hazırlanmasında lisanslı içerikten alıntı bildirimleri yapılarak yararlanılmasına izin verilmeli,
6. Elektronik ders rezervlerinde makaleye bağlantı izni verilmeli,
7. Lisanslı içerikten oluşturulan ders rezervlerinden dezavantajlı bireylerin de faydalanılmasına imkân tanınmalı,
8. Lisanslı içeriğin güvenli iletim yoluyla ticari amaç taşımadan ILL'de kullanılmasına izin verilmeli,
9. Metin ve veri madenciliği uygulamaları anlaşmalarda açıklanmalı, sonuçlarının araştırmalarda kullanılmasına izin verilmelidir.

Yetkili ve Diğer Kullanıcılar için Erişilebilirlik

1. Anlaşmada açıklandığı gibi web sitesinin kullanılabilir ve içeriğin erişilebilir olduğu kontrol edilmeli,
2. Tüm yetkili kullanıcılar için lisanslı içeriğe eşit erişim yasalarla ya da gerekiyorsa uygun yazılımlarla desteklenmelidir.

İzin Verilmeyen Yasaklı Kullanımlar

1. Lisanslı içeriğin ticari veya usulsüz kullanımına izin verilmemeli,
2. Usulsüz kullanım sayılacak sistematik kopyalama, indirme, yazdırma ve paylaşımına izin verilmemeli,
3. Telif hakkı bildirimlerinin değiştirilmesine, lisanslı içerikten türev eser oluşturulmasına izin verilmemelidir.

Yetkili Kullanıcılar İçin Diğer Hak ve Ayrıcalıklar

1. Lisanslı içeriğe erişen kurum yazarlarının bilimsel ve eğitimsel amaçlı yayın hakları korunmalı,
2. Telif hakkı yasalarının izin verdiği kullanımlar korunmalı, kamuya açık lisanslar için ek kısıtlamalar yapılmamalı,
3. Açık erişime öncelik verecek ve açık erişimi destekleyecek anlaşmaların yapılmasına özen gösterilmelidir.

Sürekli Erişim ve Yedek Kopya Yapma Hakkı

1. Lisanslı içeriğin abonelik erişimi sona erdikten sonra geriye dönük yıllara ait sürekli erişim hakkı tanımlanmalı,
2. Sürekli erişimi sağlayacak lisanslı içeriğin listesi anlaşmada verilmeli,
3. Lisans alan, anlaşma şartlarına uygun bir şekilde erişim sağlayacağını bildirmeli,
4. Sürekli erişim hakkı için istenen ücretler ve işbirliği yapılan kuruluşlar hakkında yeterli açıklamalara yer verilmeli,
5. Arşivleme kuruluşlarıyla işbirliği yapılıyorsa tüm haklar anlaşmadaki gibi devam etmeli,
6. Lisanslı içeriğe sürekli erişimi üçüncü taraflar sağlıyorsa lisans alan ek bir ödeme yapmamalıdır.

Veri Toplama, Veri Paylaşma ve Gizlilik

1. Kullanıcı mahremiyeti ve gizliliğinin açıklığa kavuşturulduğu anlaşmalar müzakere edilmeli,
2. Kullanıcı gizliliğinin ve güvenliğinin sağlanabilmesi için gereksiz veri istenmemeli,
3. Kişisel veriler için kullanıcılardan açık rıza alınmalı,
4. Yetki olmayan üçüncü taraflara veri paylaşmaya ya da veri satmaya izin verilmemeli,
5. Veri toplama ve paylaşmada lisans alana seçenek sunulmalı,
6. Veri, veri türü, veri toplama nedeni, verinin hangi aralıklarla silindiği konusunda anlaşmalarda bilgi verilmeli,
7. Yasal nedenlerle gereken veri paylaşımı için lisans alana bilgi verilmeli,
8. İzin alınarak yapılan veri paylaşımında üçüncü tarafların gizlilik hükümlerine uyması garanti edilmeli,

9. E-kaynak ücretinin, lisans şartlarının paylaşılmasını engelleyen anlaşmalar müzakere edilmemelidir.

Lisans Alana Gönderilen Veriler- Kullanım İstatistikleri

1. E-kaynakların değerlendirilmesinde bir gösterge olan kullanım istatistikleri standartlara uygun olarak sunulmalı,
2. Kullanım istatistikleri ve raporları onay alınmaksızın paylaşılmalı,
3. Bireysel kullanıcıların anonimliği ve aramaların gizliliği korunmalıdır.

Yasal konular

1. Lisans anlaşmaları, lisans alanın bulunduğu ülkenin kanunlarına uygun olarak hazırlanmalı,
2. Taraflar arasında çıkan ihtilaf durumunda yargı yeri kurumun bulunduğu ülkede olmalı,
3. Lisansların içerdiği hukuki terimlerin ve ifadelerin doğru anlaşılabilmesi için kurumun hukuk müşavirliklerinden destek alınmalıdır.

Yenileme, İptal, Fesih ve İhlal

1. Türkiye’de bulunan devlet kurumları için anlaşmalarda otomatik yenileme maddeleri bulunmamalı,
2. Ülke şartları göz önüne alındığında yeterli ödenek kalmıyorsa abonelik dönemi içinde iptal bildirimine izin verilmeli,
3. Kurum sorumlu olmayacağı nedenlerle borcunu ödeyemezse anlaşma sonlandırılmalı yalnızca erişim sağlanan aylar için ödeme imkânı sağlanmalı,
4. Ödenek yetersizliği nedeniyle yapılan iptallerde lisans alan cezalandırılmamalı,
5. Lisans maddelerinin ihlalinde her iki taraf da bilgilendirme yapılmalı,
6. Problemin çözülmesinde süre hakkı taraflara tanınmalı,
7. Belirlenen süre sonunda problem çözülemezse feshetme hakkı taraflara tanınmalı,
8. Anlaşmanın feshinden lisans veren sorumluya orantılı bir geri ödemeyi yapmalıdır.

Taraflar Arasındaki Yükümlülükler (Garanti, Tazminat, Mücbir sebep)

Erişim Sürekliliği ve Hizmet Kalitesi

1. Anlaşmada tanımlanan süre boyunca içeriğe erişim sağlanmalı,
2. İçeriğin kullanımında yeterli eğitim verilmeli ve teknik destek sağlanmalı,
3. İçerik dezavantajlı bireylerin erişimine uygun olmalı,
4. Anlaşma süresi boyunca iletişim kurulacak kişinin bilgileri tanımlanmalı ve erişim kesintilerinin bilgisi verilmeli,
5. Hizmet kalitesini etkileyen yeterli kapasite ve bağlantı hızı bilgisi verilmeli,
6. Hizmetin kesintiye uğradığı zamanlara bir sınırlandırma yapılmalı ve bu süreyle orantılı bir geri ödeme garanti edilmeli,
7. Erişim sağlanan içerik, keşif araçları veya diğer sitemlerde tanımlanabilmelidir.

Garantiler ve Feragatnameler

1. İçerik, anlaşmalarda tanımlandığı haliyle eksiksiz ve tam olarak sunulmalı,
2. Lisans veren telif hakkını ihlal etmediğini ve içeriği lisanslama hakkına sahip olduğunu anlaşmada garanti etmeli,
3. Üçüncü tarafların telif hakkı ihlali bildirimini yapması ve iddianın kanıtlanması durumunda lisans alan korunmalı ve tazmin edilmeli,

4. İçeriğin kullanımı veya kullanılmamasından kaynaklı sorumluluk reddi hakkı her iki tarafa tanınmalı,
5. Konsorsiyum anlaşmalarında her bir kurumun sorumluluğu ayrı düşünülmelidir.

Mücbir Sebep

1. Mücbir sebepler anlaşmada tanımlanmalı ve bu hak her iki tarafa eşit bir şekilde verilmelidir.

Diğer Yükümlülükler

1. İçeriğin kullanımı, lisansın koşulları hakkında kullanıcı bilgilendirilmeli ve yetkili kullanıcı dışındakilerle erişim şifreleri paylaşılmamalı,
2. Anlaşmada usulsüz kullanımın izlenmesi sorumluluğu alınmamalı,
3. İçeriğin bile isteye yetkisiz kullanımına izin verilmeyeceği anlaşmada belirtilmeli,
4. Yetkisiz kullanımla ilgili her iki taraf bilgilendirme yapmalı ve iş birliği kurmalı,
5. Problemin çözümünde belirli bir süre tanınmalı ve bu süre sonunda herhangi bir işlem yapılmazsa bilgi verilerek erişim askıya alınmalıdır.

İçeriğin Devri, Geri Çekilmesi, Değiştirilmesi

1. Lisansın devrinde tarafların onayı alınmalı,
2. Devralan taraf anlaşma koşullarına uymalı ve edinilen hakların korunacağını garanti etmeli,
3. Lisans alan taraf anlaşma koşullarına uymaya devam etmeli,
4. Lisanslı içeriğin değişmesi veya geri çekilmesi söz konusu olursa lisans alan önceden bilgilendirilmeli ve orantılı miktarda geri ödeme yapılmalı,
5. İçerikle ilgili yapılan değişikliklerden lisans alanın kullanıcısı daha az faydalanırsa anlaşmayı feshetme hakkı tanınmalıdır.

Ekler

1. İletişim bilgileri
2. Kimlik doğrulama yöntemleri
3. Kullanıcı sayısı ve fiyatlandırma modeli
4. Ücret ve ödeme tarihi
5. Lisanslı içeriğin listesi ekte düzenlenmelidir.